

Hovorna.

(II. prezident Nejvyššího soudu JUDr. František Vážný bezplatným řádným profesorem Masarykovy university.) Od zřízení Masarykovy university neobsazené stolicí civilního řízení soudního na právnické fakultě se dostalo konečně letošním studijním rokem řádného obsazení. Právnická fakulta měla štěstí, že i když nebylo až do nedávné doby možno obsadit tento velmi důležitý obor řádným neb aspoň mimořádným profesorem, byly tu přednášky hned od samého začátku fakulty konány nejlepšími našimi odborníky tohoto oboru z řad praktických právníků. Zásluhy presidenta dr. Vážného v tomto směru zůstanou navždy zaznamenány v historii prvních počátků naší fakulty. Lze proto s velkým uspokojením vzít na vědomí jmenování presidenta dr. Vážného bezplatným řádným profesorem civilního řízení soudního na právnické fakultě Masarykovy university, které se stalo na návrh profesorského sboru fakulty, učiněného již k šedesátým narozeninám presidenta dr. Vážného v roce 1928.

Pokud jde o osobnost nového ordináře, bylo jí náležitě vzpomenu to v tomto časopise při jeho šedesátých narozeninách (ročník XI., str. 139 a násl.).

V osobě a práci univ. prof. dr. Františka Vážného, dlouholetého starosty Právnické Jednoty Moravské, vidíme ideálně spojenou právní teorii s praxí. Dokonalá znalost pozitivních právních předpisů, vrozená spravedlnost, životní moudrost a zkušenost se tu pojí se vzácným darem učitelských schopností. Na přednášky presidenta dr. Vážného vzpomínají všichni jeho žáci s radostí a obdivem, neboť jim podal vždy vedle výkladu teoretického také živý obraz právní praxe, obohacoval tak jejich vědomosti již na fakultě o řadu důležitých poznatků pro praxi a usnadňoval jim tak neobyčejně vstup do praktického povolání.

Vědecky je prof. dr. Vážný pokračovatelem svého učitele prof. dr. Emila Otta. Jeho dílo „O ústrojí a příslušnosti soudů“, vyšlé již v třetím vydání, nese stopy velkého vlivu Otta. Vycházejí z rozdělení práva objektivního a subjektivního, považuje za objektivní právo procesní souhrn právních pravidel, které upravují všechny úkony soudce a sporujících se stran, jež, spjaté jsouce pořádkem ústrojným, nesou se k tomu, by soukromoprávní nárok byl soudním výrokem jednou provždy určen a přestal jednou provždy býti zdrojem svárů a neshod. Právo stran na procesní úkony a zákonnou účast při těchto úkonech považuje pak za právo procesní v subjektivním slova smyslu. Podle tohoto rozdělení buduje také svůj systém, pojednává jednak o předmětu sporného řízení, jednak o podmětech soudního řízení, kterými jsou především soudci. Ryze praktické pojetí disciplíny vede nutně k tomu, že zůstávají stranou obecná teoretická řešení. Vážný, vyšed ze školy Ottovy, zůstává věren i jeho tradici vědecké přes velký vliv, který zejména v oboru procesních disciplín všech oborů právních vyvíjí právě na brněnské právnické fakultě škola normativní. Nutno však při tom zdůraznit, že zůstává i v tomto směru spravedlivým soudcem, který zcela objektivně hodnotí a také uznává odlišné pojetí teoretické.

Jmenování presidenta dr. Vážného bezplatným řádným profesorem je vyvrcholením součinnosti právní praxe s teorií, jež obě jsou tu navzájem obohaceny a těší se z tohoto jmenování jak fakulta a její obec akademická, tak i praktičtí právníci, jejichž představitel dosáhl takto pocty nad jiné významné.

Doc. dr. Karel Gerlich.

(Lze nařízení provádět nařízeními?) Nedávno přijalo naše Národní shromáždění zákon, kterým byla prodloužena nařizovací mimořádná moc — vybudovaná zákonem č. 95 z 9. června a časově omezená do 15. listopadu m. r. — o dalších sedm a půl měsíců (do 30. června 1934).

Prodloužení stalo se beze změny článkem I. nového zákona. Avšak jeho článek II. připojuje dodatek, jenž praví, že ku provedení nařízení vydaných podle zmocňovacího zákona a v jejich mezích lze vydávati vládní nařízení (§§ 55 a 84 ústavní listiny), jimiž se upravují bližší podrobnosti. —

O stylisaci tohoto dodatku byly spory. Uznávalo se sice všeobecně, že kvalifikovaná nařízení, jakými jsou nařízení podle zmocňovacího zákona, k jejichž platnosti jest zapotřebí spolupodpisu presidenta republiky, jež — odeprou-li jim sněmovny N. S. svůj souhlas — platnosti pozbývají, a pro něž zmocňovací zákon předejímá moc měniti zákony, měla by se nésti ve stylu zákonů, to jest, neměla by v podrobnostech jít dále nad přesné vyslovení normované myšlenky. Stav, který se vytvářel za dosavadní platnosti zmocňovacího zákona, že totiž kvalifikovaná nařízení buď sama oplývala podrobnostmi, anebo byla prováděna opět jinými kvalifikovanými nařízeními, byl všeobecně pokládán za nezáhodoucí. Byl to způsob těžkopádný s hlediska zákonodárné techniky. A stav nevhodný i proto, že neodpovídá postavení presidenta republiky, aby byl příliš účasten na tvoření ryze odborných a podrobných klausulí, jakými se při provádění zákonů nezabývá.

Myšlenka řečeného dodatku jest tedy zcela místná. Co však souditi o jeho stylisaci? Musíme si nejprve říci několik slov vůbec o konstrukci našeho zmocňovacího zákona, abychom mohli zaujmouti správné stanovisko k položené otázce.

Ústavní listina, jak známo, praví ve svém § 55: „Nařízení vydávati lze jen ku provedení určitého zákona a v jeho mezích.“ Tento předpis stojí zcela odděleně v čele třetí hlavy ústavní listiny, hlavy, která jest nadepsána: „Moc vládní a výkonná.“ — V zápětí následují za tímto paragrafem v III. hlavě skupina předpisů, nadepsaných společným titulem: „President republiky“ (§§ 56—69), za níž pak jest skupina druhá (§§ 70—84), nadepsaná slovem „Vláda“, a posléze skupina třetí, nadepsaná „Ministerstva a nižší správní úřady“ (§§ 85—93). — Na § 55 dlužno tedy pohlížeti jako na zásadu, která ovládá všechny následující tři skupiny předpisů. Ve druhé z řečených skupin nalézáme ještě zvláštní ustanovení o nařízeních vládních, a to jednak, že o nich rozhoduje vláda ve sboru (§ 81 a), jednak, že každé takové vládní nařízení podepisuje předseda vlády nebo jeho náměstek a ministři po věření jeho provedením, nejméně však polovina ministrů.

Srovnáme-li tato obě místa ústavy s oním všeobecným ustanovením § 55, uvidíme, že všeobecná zásada § 55 jest založena šíře, nežli aby se jí vyčerpávala ustanovení §§ 81 a) a 84. Neboli: Jsou možná i jiná nařízení, nežli ta, na něž se hodí tato dvě poslednější ustanovení.

Nuže, zmocňovací zákon z 9. června 1933, č. 95, vybuďoval podklad pro takováto jiná nařízení. On jest zákonem, k jehož provedení a v jehož mezích — jak to žádá § 55 listiny — dlužno nařízení vydávati. Tyto meze jsou dány ovšem hodně široce. Je jimi celé ono zmocnění jeho paragrafu 1. Jsou to meze časové, předmětné, ne však obsahové: zákonodárce nechává in bianco, jak nařizovací moc v limitované době upraví: celní sazebník, ceny, výrobní a odbytové poměry v průmyslu, živnostech a zemědělství, jaká opatření podnikne pro zachování rovnováhy v hospodářství státním, státních neb státem spravovaných podniků, ústavů a zařízení, atd. Zákonodárce dokonce v tomto zákoně i předejímá zrušení zákonných předpisů, odporujících nařízením, jež budou podle tohoto zákona vydána a buduje trestní sankci proti přestoupení klausule těchto budoucích nařízení. —

Může býti otázkou, zda meze tak široké nejsou vlastně prak-

ticky delegaci zákonodárné moci. Formálně jí nejsou. Formálně jsou to stále ještě jen meze ve smyslu § 55 ústavní listiny, a jest jen hodnocením kvantitativním, pokládáme-li je za velmi široké či nikoli. Zákonodárce je zcela nepochybně pokládal za velmi široké, a proto formuloval určité garancie proti zneužití této široké omezenosti: garancie jest spolupodpis presidenta republiky na takových nařízeních, jakož i povinnost vlády, aby je předložila do 14 dnů od vyhlášení oběma sněmovnám Národního shromáždění. Odeprou-li je sněmovny hlasováním podle § 48, odst. 1, ústavní listiny (t. j. při hlasování podle jmen nadpoloviční většinou všech svých členů) schválí, pozбудou nařízení platnosti. —

Na nařízeních vládních podle § 84 úst. listiny není zapotřebi ani spolupodpisu presidenta republiky, ani nemohou tato nařízení býti přímo zrušena odepřením souhlasu sněmoven Národního shromáždění. Národní shromáždění mohlo by toliko usnésti zákon, který by jejich látku upravil jinak. Vidíme tedy, jak jsou tato nařízení podle zmocňovacího zákona jiná, nežli vládní nařízení podle § 84 úst. listiny, přes to, že jsou také nařízenými podle § 55 listiny. —

A nyní, když jsme si takto byli ukázali, jaké jest místo zmocňovacího zákona a oněch nařízení, jež se v jeho mezích vydávají, v rámci ústavní listiny, vraťme se k otázce norem, které mají prováděti v podrobnostech látku, upravenou těmito nařízenými. Jest v tom směru onen článek II. nynějšího zákona z 15. listopadu, jimiž se zmocňovací zákon prodlužuje o dalších 7½ měsíců, šťastně formulován či nikoli?

Článek praví, že ku provedení nařízení vydávaných podle zmocňovacího zákona a v jejich mezích, lze vydávati vládní nařízení (při tom v závorce je citován § 55 a § 84 úst. listiny), jimiž se upravují bližší podrobnosti.

Slyšeli jsme ústavodárce, jak v § 55 úst. list. pravil, že nařízení lze vydávati jen ku provedení zákona a v jeho mezích. Jestliže jen ku provedení zákona, kterak to, že nyní zákonodárce dovoluje vydávati nařízení i ku provedení jiných nařízení? —

Nemáme-li býti přivedeni k tomu, abychom tento druhý článek musili pokládati za odporující ústavě — a to vykladač zákona nemá připustiti, pokud odpor není nevyhnutelně zjevný —, nezbyvá nám, nežli, abychom mu vytknuli jinou vadu: že je nesprávný terminologicky. Právě-li totiž, že prostá vládní nařízení směřj se vydávati ku provedení“ nařízení kvalifikovaných a „v jejich mezích“, tu — přes to, že se nám tato slova, prostředkující mezi oběma druhy nařízení, zdají parafrází slova § 55 ústavní listiny, která prostředkují mezi zákonem a akty nařizovací moci — musíme trvati na tom, že smysl těchto slov na tomto místě jest jiný nežli v § 55. — Kdežto tam totiž tato slova znamenala formální obsahovou souvislost a posloupnost mezi zákonem a nařízenými, zde mohou znamenati toliko souvislost obsahovou. Zde nemohou znamenati více, nežli že obyčejná vládní nařízení budou prováděti bližší podrobnosti látky upravené v hlavních rysech nařízenými kvalifikovanými, a provádějice je, že nebudou smět překročit hranice této látky.

Tak tedy jen materiálně, látkově, jsou dány pro obyčejná vládní nařízení meze v nařízeních kvalifikovaných. Formálně jsou pro ně dány meze, formálně jsou tato prostá nařízení provedením ne těchto nařízení kvalifikovaných, nýbrž zákona, a tímto zákonem jest právě článek II. prodlužovacího zákona z 15. listopadu m. r. — Důvodová zpráva ústavně-právního výboru poslanecké sněmovny správně věc vstihla, pravila-li: „Nově připouštěná vládní nařízení nebudou se vydávati na základě mimořádného zmocnění, nýbrž na podkladě tohoto čl. II. nového zákona, který jim též vytyčuje meze.“ Toto místo důvodové zprávy dává nám plné právo k tomu, abychom zákonodárci nepřikládali protiústavní úmysl, navazovat formálně prostá vládní nařízení

na kvalifikovaná nařízení, vydaná podle zmocňovacího zákona. Zákonnodárce, jak ze zprávy patrně, navazuje je na zákon, ale pak ovšem nebylo šťastné, volil-li terminologii článku II. tak, že se zdá tento článek parafrázi § 55 úst. listiny, ač jeho smysl není, nemůže být a nechce být stejný.

Jde tedy jen o otázku právní terminologie? Bohudíky, ano. Ale právě tam, kde jde o provádění ústavy na nových polích, kde se buduje nová tradice, není právní terminologie pouhou maličkostí. Právě zde jest zapotřebí čiré jednoznačnosti. Jestliže § 55 ústavní listiny, mluví o „provádění“ zákonů nařizovací cestou a o „mezích“ nařizovací moci, myslí tím na souvislost formální i látkovou zároveň, neměl by zákonnodárce užívati těchto slov pro jiný účel, v jiném smyslu, totiž tak, aby jimi naznačil jediné látkovou souvislost. Doufáme, že naše ústava nebude z těch, které mají jen krátký život. Ale podíváme-li se na historii ústav dlouhověkých, vidíme, kterak každé jejich slovo stalo se pevným nástrojem, který nepřipouští užití pro jiný účel, nežli pro který se vytvořil.

Dr. Emil S o b o t a.

(Ukázky ze soudobých kritik normativní teorie.) I. Boj, který s nevšední houževnatostí a vytrvalostí, nijak úměrnou jeho výsledkům, vede po léta jistá část naší jurisprudence a sociologie proti normativní teorii, změnil již několikrátě svoji metodu, takže historik tohoto boje bude musiti zaznamenati při nejmenším troji jeho fázi.

V prvním, zcela raném období svého zápasu proti nežádoucí novotě používala kritika normativní teorie metody, na niž jako ušit jest název demagogie a neomylnictví: prohlašuje se totiž v tomto prvním údobí apodikticky a s vynecháním všech podrobnějších důkazů, že normativní teorie je očividná nesprávnost, a to s povýšeností hodnou právě jen toho, kdo si osobuje neomylnost více jak papežskou. Nedosti na tom: nacházíme v tomto údobí neziřidka i poukazy na to, že normativní teorie je výplod německého ducha, takže je smutné, že se k ní přiznává část české právní vědy; dále poukazy na to, že je cizí životu, že odvádí právníky od poznání sociální vznešené funkce práva a činí z nich scholastiky „hrající si“ s neživotnými pojmy a realitě vzdálenými pojmovými konstrukcemi, že činí z nich úzkoprsé, ba nebezpečné aplikátory právního řádu, že zakazuje, aby si všímali něčeho jiného než „mrtvé“ litery zákona a pod. To byla demagogická stránka prvního údobí české kritiky normativní teorie.

Jaksi se však nedařilo tomuto způsobu kritiky. Normativní teorie nejen že nebyla srovnána se zemí, naopak vzrůstala. A tu nastává druhé údobí její české kritiky. Zapomnělo se na to, že se prohlašovaly apodiktické úsudky o očividné její nesprávnosti, o jejím německtví a protiživotnosti, ba nebezpečnosti, a začalo se tvrditi, že podává výsledky již dávno známé a samozřejmé! Bylo to chytře naličeno: když ji nešlo porazit, bylo záhodno alespoň prokázati, že celá její práce neměla významu, protože jaký význam může mít teorie, která vymyslila jen dávno známé a samozřejmé věci, a jak může býti někým kladně hodnocena, má-li dosti odvahy, neřekneme-li nestoudnosti, tvrditi, že tyto „samozřejmé a dávno známé poznatky“ nejen že nejsou samozřejmé, nýbrž že je sama a nově uvedla ve známost?

Protože se však ani této metodě kritiky mnoho nedařilo, vešla k nemalé veselosti všech přívrženců normativní teorie do třetího údobí svého, tak zdárně pokračujícího vývoje. V tomto údobí nejen že se netvrdí, že normativní teorie je nesprávnost a nebezpečná nauka, přestává se již tvrditi, že jde o věci dávno známé a samozřejmé. Namísto toho se tvrdí, že jde o věci důležité a nové, že však na ně ve skutečnosti nepřipadla normativní teorie sama, nýbrž kritisující ji škola! Dokonce v seminářích dávají se některým jejich účastníkům „objevovati“ nové poznatky, které už málem před dvaceti lety byly normativní teorií prokázány.

Všem těmto třem slavným dobám české kritiky normativní teorie — k nimž se pokusíme v krátké době snést řadu typických ukázek — je pak společnou jistá charakteristická vlastnost, která, jak se zdá, ji ještě na dlouhou dobu neopustí: že totiž nauku, kterou kritikuje, naprosto neovládá.

Mám před sebou dva hlasy o normativní teorii, které chci dnes v této rubrice uvést i v zasluženou známost. První je brožurka Dra Josefa Klimenta, hrdě a slibně se nazývající „Úvod do studia právníckého na podkladě historickém“ (Praha 1932, II. vyd.). Druhý je Kobližkova recenze českého překladu Kelsenovy „Ryzí nauky právní“. Vyšla v Právniku, roč. LXXII., str. 672 a n. Ke cti obou autorů budiž však řečeno, že se na ně nehodí plně žádná ze tří právě podaných charakteristik kritiky normativní teorie: hodí se za to na ně zcela vynikající měrou ona společná vlastnost všech tří údobí kritiky: že totiž normativní teorii naprosto neovládají — a přece ji kritikuje.

Doc. Kliment zmiňuje se o normativní teorii ve své brožurce na str. 66. Na této stránce je mladý pražský posluchač práv přesvědčován, že „normativní teorie“ kritikuje i pozitivní právní řády a vrcholnou (?) abstrakcí dospívá k popření všech rozdílů, které nelze vystihnouti pojmovými znaky. V prvním vydání zněla tato věta takto: „Š tohoto hlediska kritikuje tato škola i pozitivní právní řády, a zahrnuje z nich vše, co nelze vystihnouti logickými pojmovými znaky.“ Zdá se, že tato formulace se zdála samému autoru příliš silnou, takže ji poněkud zeslabil ve druhém vydání. Mimo to se dozvídá posluchač pražské university, že normativní teorie je „jen psychologickou metodou...“ Není divu, že se pak musí každý soudný posluchač obrátiti proti této teorii, která nejen že si osvojuje právo na kritiku pozitivních právních řádů, a co se jí nehodí, z nich zahrnuje, nýbrž pracuje i psychologickou metodou, tedy metodou právníku jistě nevjzdálenější! Doc. Kliment však opatrně — a tím částečně se naň hodí charakteristika, podaná námi pro první údobí kritiky normativní teorie — opomíjí podati důkazy, proč je normativní teorie podle jeho názoru „psychologickou“ metodou. Uznáváme, že je lze velmi těžko podati, stejně asi těžko, jako důkaz, že alchymie je charakteristiká pro lučbu XX. století. Pro posluchače v Praze je však věc vyřízena: budou do omrzení papouškovati, že normativní teorie je „psychologická metoda“.

Jak však je to s tou kritikou pozitivních právních řádů? Něco podobného by asi sotva mohl říci někdo, kdo normativní teorii jen poněkud zná. Ničeho více není totiž tato teorie vzdálena, jak každý, kdo si dal práci přečísti jen jednu knížku o ní, dobře ví, než aby kritisovala a dokonce reparovala právní řády. Z příkladu, který doc. Kliment uvádí, totiž z negativního stanoviska normativní teorie k dualismu veřejného a soukromého práva přece neplyne, že kritikuje právní řády! Ona kritikuje — budiž zde snad po sté opakováno — právní vědu a její systematicku. A že tato teorie popírá všechny rozdíly, které tradiční nauka s takovou zálibou vytváří, pokud je nelze vystihnouti pojmovými i znaky, jinými slovy, pokud je nelze definovati, to přece nemůže býti předmětem údivu u nikoho, kdo je si vědom, že právní věda je právě vědou, a že tedy musí s pojmy pracovati!

Kobližkova recenze mého českého překladu Kelsenova spisku vyslovuje zásadní nesouhlas s Kelsenovou větou, že „praví-li přírodní zákon, je-li A musí býti B, praví právní zákon, je-li A má býti B“. „Dle tohoto přímočarého řešení“, míní Kobližek, „by bylo absolutní jus cogens přírodním zákonem“. Opět taková vynikající ukážka, jak dobře pochopila česká kritika normativní teorii. Nevidí-li ovšem kritik sám rozdíl, který je mezi větou (přírodním zákonem) „zahřívá-li se voda na 100%, mění se v páru“ (t. j. musí se nutně v páru změnit), a mezi právním zákonem „každý řidič musí jezdit vlevo“ (t. j. má jezdit vlevo), pak je to ovšem zbytečné vykládati. Počíná si zde kritik velmi jednoduše: praví-li Kelsen, že přírodní zákon vyjadřuje, že něco býti musí, pak každá

věta, která vyjadřuje, že něco býti „musí“, je přírodním zákonem, a poněvadž v učebnicích tradiční nauky je jus cogens spojováno podstatně se slovem musiti, bylo by jus cogens podle Kelsena přírodním zákonem. A poněvadž jim není, je Kelsenovo řešení „přímočaré“ a nesprávné. Zdá se nám, že si měl náš kritik počínati právě opačně: byv poučen Kelsenem o tom, že v právu nikdy nic nutně neplyne z dané praemisy, že nikdy v něm nic býti „nemusí“ (i když obecná mluva užívá slovesa musiti ve smyslu normativního „má býti“), měl vysouditi, že je nesprávné, spojovati jus cogens s pojmem musení, protože jus cogens stejně jako ius dispositivum nevyjadřuje nic jiného, než povinnost, tedy že něco „má býti“.

Dále oponuje Koblížek Kelsenovi, že není pravda, že „v právním systému následuje trest po deliktu vždy a bez výjimky“. Neboť — tak míní Koblížek — „stává se, že porota osvobodí zločince“. Škoda, že to má Koblížek u Kelsena vysvětleno. Kdyby si dal větší práci s pochopením Kelsenova spisku, byl by jistě připadl také na tu zcela jednoduchou myšlenku, že je přece rozdíl mezi právním systémem a mezi skutečností, která je jim pořádána. Právní systém je systémem norem, a může nám snad jmenovati Koblížek nějaký delikt, na který není jako na skutkovou podstatu nutně stanovena trest? Kdyby tomu tak nebylo, pak by přece nebyl delikt deliktem! Nebylo by důvodu, proč nazývati určitou skutkovou podstatu deliktem (trestným činem)? Ze ve skutečnosti nenásleduje vždy nutně po spáchaném deliktu trest, je ovšem pravda, ale tuto pravdu, kterou Koblížek objevuje proti Kelsenovi, vyslovuje sám Kelsen několik řádků níže od místa, v němž praví, že v právním systému následuje trest po deliktu vždy a bez výjimky! Tato pravda je důsledkem pojmu deliktu sama.

Pokud pak se týče Koblížkova mínění, že Kelsen, vysloviv názor, že bezpráví třeba přiznati intrasystematické místo v právu, vyslovil tutéž myšlenku jako Durkheim, který prohlásil zločin za normální, ježto v každé společnosti jsou zločiny, dlužno prohlásiti, že obě myšlenky jsou od sebe nejen původem, nýbrž i významem velmi, velmi vzdáleny, takže o jejich příbuznosti sotva může býti řeč.

A diví-li se Koblížek, že podle Kelsena „dokonce“ každá právní norma musí nutně stanoviti právní povinnost, pak odhalme tajemství. Je tato Kelsenova myšlenka je stará už téměř dvacet let, a že je i nanejvýš samozřejmá. Plyne ostatně z pojmu normy sama.

Jak málo ovládá naše kritika normativní teorii, o tom je dokladem uznání trvalé zásluhy Kelsenovy myšlenky o stupňovitosti právního řádu. Je sice chvályhodné, že Koblížek kvituje velký význam myšlenky o stupňovitosti právního řádu — jako vůbec je Koblížkova recenze až na uvedené perličky pro normativní teorii přiznivá a na slušné úrovni —, avšak proč bráti zásluhu skutečnému tvůrci a staviteli této myšlenky — Adolfo Merklovi?

Na konec ještě o Koblížkově výtce, že normativní teorie je jednostranná, protože „pod pojem práva nutno zahrnouti a tudíž vědecky hodnotiti též celou dynamiku (!) právní, t. j. jak právo vzniká a uplatňuje se v lidském životě. Tento nejobtížnější úkol právní vědy vždy přenechává ryzi nauka právní politiky a sociologii“. Nebudíž po tisících hovořeno o tom, že pod pojem práva (= to, co upravuje) možno zahrnovati i otázku jak právo vzniká a jak se uplatňuje v lidském životě. Avšak měl by Koblížek opravdu jako právník odvalu hodnotiti daňové zákony, jak se uplatňují a jaké mají důsledky pro národní hospodářství? Zdá se, že je to přece jen úkol národních hospodářů a nikoliv právníků. A chyba. Právě-li, že normativní teorie přenechává tento, prý nejobtížnější úkol právní vědy politiky a sociologii. Ona je mnohem spravedlivější, a pamtuje i na jiné vědy, přenechávajíc hodnocení hospodářských zákonů hospodářské vědě, zdravotních lékařské vědě, vojenských vojenské technice a pod. —